

doprovázejí různé scénky — bohužel, právě z této kategorie máme doklady nejméně. Mezi autorem uváděnými doklady zaujmou ty, kde vystupují, jako v Ezopových bajkách, „polidštěné“ zvířecí figurky, či doklady ze štítů „Sedmi proti Thébám“ /Aischylos 375–676/, neboť poslední výzkumy ukázaly, že i zde jde o paralely ke komikům na keramice. Podle Stramaglii ne náhodou stály početné erotické komiksy u zrodu „pornografické“ literatury. Od s. 590 (kap. 3.) se pak Stramaglia zabývá komiksy v Římě (zvláštní roli hrají mozaiky z Praeneste, dn. Palestriny), na nichž lze odhalit vlivy etruské, italské i řecké. Nematá pozornost je věnována důležité dokumentaci z Pompejí. Stramaglia nás však seznamuje i s relativně novými doklady, jako jsou např. tzv. „médaillonos d' ap- plique“ z údolí Rhodanu (Gallia Narbonensis), které dělí do čtyř tematických kategorií (1/ mytologicko-literární, 2/ erotické, 3/ předměty vztahující se k hrám, 4/ historické — zajímavé je srovnání s nálezy z Pompejí); zaujmou také doklady z nedávno odkrytých mozaik z římské vily Puente Genil nedaleko Cordoby. Autor demonstruje, že komiksy nebyly jen záležitostí pohanskou, ale objevují se i u křesťanů (srov. katakomby sv. Marcellina a sv. Petra s doklady z konce 3. a ze začátku 4. stol. n. l.). Konečně v poslední, 4. kap., řeší otázku, zda kromě dokladů na keramice a mozaikách existovaly komiksy také v knižní podobě. Mezi pečlivě analyzovanými dokumenty najdeme i papyrus z Oxyrhynchu P.Oxy XXII 2331, či teprve v r. 1982 publikovaný papyrus z německého Kolína nad Rýnem P. Köln IV 179. Vzhledem k tomu, že Stramagliův příspěvek je jedním z nejrozsáhlejších (je také doprovázen řadou ilustrací), oceníme závěrečné shrnutí na s. 627–630, kde se mimo jiné zdůrazňuje didaktická funkce komiků v antickém světě. Stramagliova bohatá bibliografie (srov. s. 631–643) svědčí o tom, že již má k této otázce mnoho badatelů co říci.

V dnešní době, kdy mnoho zemí právem klade značný důraz na vzdělání a kdy se řada školských systémů potýká s velkými obtížemi, bylo jistě téma konference klasických filologů v Salamance velmi vhodně zvoleno, a jak nám všechny příspěvky ukázaly, máme se od starých Řeků i v 21. století ještě stále co učit.

Daša Bartoňková

FREUNDENBURG, KIRK — CUCHIARELLI, ANDREA — BARCHIESI, ALESSANDRO. *Musa pedestre. Storia e interpretazione della satira in Roma antica*. Roma: Carocci editore, 2007, 278 stran. ISBN 978-88-430-4249-4.

Prezentovaná kniha je upravenou verzí obsáhlejší publikace K. Freundenburga, *The Cambridge Companion to Roman Satire*, která vyšla v r. 2005 v Cambridge University Press. Zatímco v anglickém vydání byla věnována velká pozornost také satíře moderní (zvl. anglickým autorům od 16.–18. stol.), italská verze z r. 2007, pořízená péčí A. Cuchiarelliho, profesora římské literatury na univerzitě La Sapienza v Římě, se soustřeďuje výhradně na satiru římskou. Jak se dočítáme v předmluvě, pod níž jsou podepsáni tři hlavní autoři knihy K. Freundenburg, A. Cuchiarelli, A. Barchiesi (dalšími spoluautory jsou E. Gowers z Cambridge, F. Graf, nyní na univerzitě v Ohio, R. Mayer z Londýna, F. Muecková ze Sydney a V. Rimellová z univerzity La Sapienza), cílem italského vydání je objasnit dnešnímu čtenáři, jak musí být římská satira čtena a interpretována.

Po úvodu od K. Freundenburga (13–33) následuje oddíl první (37–114), věnovaný prezentaci jednotlivých římských satiriků i analýze jejich díla; jde o studie vycházející ze shrnutí výsledků dosavadních bádání. U Ennioových fragmentů se zdůrazňuje, že básník své satiry psal také na základě vlastních zkušeností, ovšem chyběl zde onen osobní agresivní tón, známý z Lucilia, a nenalezly se ani luciliové impulsy moralistického charakteru. Již v Ennioových satirách se setkáváme kromě jiných meter také s hexametrem; Lucilius (dochovalo se od něho 1300 veršů — srov. přehled vydání fragmentů Lucilia s. 55nn.) použil po vzoru Enniově meter dramatu a začal psát v 28. knize hexametrem. F. Muecková soudí, že se tak stalo se záměrem parodovat epiku, a zdůrazňuje Luciliovu zálibu v tématech gramatických a filozofických. Třebaže v jeho zlomech najdeme několik

verbálních výpůjček z Plauta, Caecilia a Terentia, předčí i Plauta živou a bezprostřední reakcí na společenské podněty současného Říma. Básník usiluje o blaho obce a jeho satira se ztotožňuje se základními hodnotami římské kultury — *Rem, populi salutem fictis versibus Lucilius/ quibus potest impertit, totumque hoc studiose et sedulo* (55). V Horatiových satirách se mimo jiné zdůrazňuje intertextuální dialog nejen mezi básníky současnosti, ale i mezi autory dob minulých. A. Cuchiarrelli se často obrací k Horatiiovi, když analyzuje tvorbu Persiovu, a to ať už jde o úvahy o Persiově imitování Horatia či o srovnání jejich přístupu k stoicismu. (Stoicismus období Neronova měl samozřejmě silný politický nádech.) Z pasáže V. Rimellové o Iuvenalovi upozorňují na úvahy o Iuvenalově „strategii“, kterou uplatňuje vůči čtenáři, totiž strategii zveličování argumentů až k exhaltovanosti (např. líčí římské stavby gigantické velikosti na nepevných základech, a tedy neustále hrozící katastrofálním zřícením). Iuvenalis tak často nechává na čtenáři, aby sám rozhodl, co je opravdová satirická argumentace a co je akumulace předsudků a nespravedlivých projevů, někdy i neodůvodněných.

Dále jsou v knize analyzovány některé tematické okruhy, typické pro římskou satiru (vlivy rituální, zlořečení, obviňování, versi Fescennini; zrod literární satiry; satira a filozofie, řecká diatribé; Lucilius mezi římskou morálkou a řeckou filozofií, Horatiův eklekticismus, Persiova snaha o ortodoxii). Nepochybně mezi klíčové partie všech studií týkajících se římské satiry patří výklady o jejím vzniku, a tak klasického filologa už dnes ani nepřekvapí ostrá kritika jednoho z předních teoretiků zabývajících se zrodem satiry M. Bachtina (srov. zvl. s. 29n. či 129nn.), neboť na Bachtinovo nepochopení římské satiry upozorňuje v posledních desetiletích řada odborníků (srov. např. Gentili). Konečně oddíl nazvaný „Strumenti“ představuje jakousi syntézu hlavních myšlenek, dále obsahuje poznámky včetně bohatého bibliografického přehledu edic, monografií i studií a užitečného jmenného rejstříku (203–278).

Vzhledem k složité problematice zkoumaného žánru i k různorodosti jednotlivých představitelů římské satiry je třeba vyzvednout, že se v této nepříliš rozsáhlé práci (278 stran) podařilo velmi přesně a fundovaně zachytit problematiku římské satiry v jejích obecných i detailních aspektech. Možná k tomu přispělo i to, že jde o dobře koordinované dílo řady odborníků-specialistů, kteří znají předmět svého zkoumání do nejmenších detailů.

Daša Bartoňková

GRAVERINI, LUCA — KEULEN, WYTSE — BARCHIESI ALESSANDRO. *Il romanzo antico. Forme, testi, problemi*. Roma: Carocci editore, 2006, 247 stran. ISBN 88-430-3795-1.

Při různých příležitostech (studie, recenze) jsme se zmiňovali o tom, jak v posledních desetiletích minulého století — v souvislosti s novými papyrovými objevy — silně vzrostl zájem o studium antického románu a jak ruku v ruce s tímto jevem stoupl i počet odborných monografií, ať už věnovaných řeckým a římským románům dohromady či publikací soustředujících se výhradně na román řecký anebo římský. K těmto publikacím se v r. 2006 přiřadila kniha o antickém románu z pera tří odborníků, jimiž jsou Luca Graverini z univerzity v Sieně, Wytse Keulen z Groningenu a Alessandro Barchiesi z univerzity v Sieně se sídlem v Arezzu.

Sami autoři v předmluvě zdůrazňují, že jejich práce byla mimo jiné inspirována právě tím, že se antickému románu jako literárnímu druhu konečně dostalo náležitého uznání, což se projevilo stoupajícím zájmem o tuto literaturu nejen v univerzitních kruzích, ale i u širší vzdělané čtenářské obce.

Předkládaná publikace je rozdělena do šesti kapitol, a přestože její jádro tvoří kap. 3. (75–130) o řeckém románu (autorem je Luca Graverini) a kap. 4. (131–177) o románu římském (z pera Wytse Keulena), které shrnují dosavadní poznatky, neméně zaujme také kap. úvodní (15–74), pojednávající o počátcích románu jako literárního druhu, i o tom, jak antický román souvisí s ostatní literární tvorbou, dále kap. 2. (61–74; autorem obou kapitol je Luca Graverini), analyzující antické